

“LISON UT-TAYR” ASARIDA TASAVVUFİY QARASHLAR

Farg'ona davlat universiteti

Filologiya fakulteti 3-bosqich talabasi

Abdusalomova Sarvinoz Husanjon qizi

Annotatsiya

Mazkur maqolada Sharq mumtoz adabiyotining yirik namunalaridan biri bo'lgan “Lison ut-tayr” asarida aks etgan tasavvufiy qarashlar tahlil qilinadi. Asarda ramziy obrazlar, xususan qushlar timsoli orqali insonning ma'naviy kamolot sari bosib o'tadigan yo'li, Haqni tanish, nafsni poklash va ilohiy ishqqa yetish g'oyalari yoritilgan. Maqolada taari asar mazmuni bilan bog'liq holda ochib beriladi.

Kalit so'zlar: Lison ut-tayr, tasavvuf, ramz, ishq, ma'rifat, nafs, fano, baqo, komil inson.

Kirish

Sharq mumtoz adabiyotida tasavvufiy g'oyalar insonning ruhiy kamolotini yoritishda muhim o'rin tutadi. Ana shunday asarlardan biri — “Lison ut-tayr” bo'lib, u tasavvuf falsafasini badiiy va ramziy shaklda ifodalagan noyob asardir. Asar insonni Haqqa yetaklovchi ma'naviy yo'lni qushlar sayohati orqali tasvirlaydi.

Asarda tasavvufiy ramzlar talqini

“Lison ut-tayr” asarida qushlar — inson ruhining timsolidir. Har bir qush o'ziga xos insoniy sifat va nuqsonlarni ifodalaydi. Ularning podshohi sanalgan Simurg esa ilohiy Haqiqat ramzi hisoblanadi. Qushlarning Simurg'ni izlab yo'lga chiqishi — solikning Haqni izlash yo'liga kirishini anglatadi.

Tasavvufda ramz muhim vosita bo‘lib, asarda bu usul yuksak darajada qo‘llangan. Har bir to‘siq, vodiylar va sinov insonning ichki ruhiy holatlarini

Asarda tasvirlangan yetti vodiylar tasavvufdagi ma’naviy sayr bosqichlarini anglatadi:

Talab vodiysi — Haqni izlash istagi

Ishq vodiysi — ilohiy muhabbat bilan yonish

Ma’rifat vodiysi — Haqni anglash

Istig‘no vodiysi — dunyo havasidan voz kechish

Tavhid vodiysi — birlik g‘oyasini idrok etish

Hayrat vodiysi — aql ojiz qolgan holat

Fano va baqo vodiysi — o‘zlikdan kechib, Haq bilan boqiylikka yetish

Bu vodiylar orqali inson nafsdan xalos bo‘lib, komil inson darajasiga ko‘tariladi. “Lison ut-tayr” asarining asosiy maqsadi — komil insonni tarbiyalashdir. Tasavvufiy ta’limotga ko‘ra, inson o‘zini tanimasdan turib Haqni tanolmaydi. Asarda qushlar oxir-oqibat Simurg‘ni tashqaridan emas, o‘zlarining asl mohiyatidan topadilar. Bu esa “Haq inson qalbidadir” degan tasavvufiy g‘oyani tasdiqlaydi.

Metodologiya va muhokama

Mazkur tadqiqotda “Lison ut-tayr” asaridagi tasavvufiy qarashlarni tahlil qilishda adabiyotshunoslik va tasavvufshunoslik fanlarining umumiy va maxsus metodlaridan foydalanildi. Jumladan, asarni ramziy-majoziy talqin qilish usuli asosiy metod sifatida tanlandi. Chunki tasavvufiy asarlarda g‘oyalar bevosita emas, balki ramzlar, timsollar va majozlar orqali ifodalanadi. Qushlar obrazi, Simurg‘ timsoli, yetti vodiylar kabi unsurlar ana shu ramziy ifodaning muhim ko‘rinishlaridir.

Shuningdek, qiyosiy-tahliliy metod orqali “Lison ut-tayr”dagi tasavvufiy g‘oyalar Sharq tasavvufiy adabiyotida shakllangan umumiy qarashlar bilan solishtirildi. Asardagi ishq, fano, baqo, tavhid kabi tushunchalar tasavvuf ta’limotidagi an’anaviy talqinlar bilan uyg‘un holda tahlil qilindi. Bu esa

asarning nafaqat badiiy, balki falsafiy-ma'rifiy ahamiyatini ham ochib berishga xizmat qildi.

Muhokama jarayonida asarda ilgari surilgan asosiy g'oya — insonning Haqni tashqi olamdan emas, balki o'z ichki dunyosidan izlash zarurligi masalasi markaziy o'ringa qo'yildi. Qushlarning uzoq va mashaqqatli yo'lni bosib o'tib, oxir-oqibat Simurg'ning o'zlari ekanini anglashlari tasavvufdagi "o'zini bilgan — Robbini biladi" degan g'oyaning badiiy ifodasidir. Bu holat insonning ma'naviy kamolotga yetishi o'zini anglashdan boshlanishini ko'rsatadi.

Asardagi yetti vodiy tasviri tasavvufiy sayr sulukning bosqichlarini ifodalab, har bir bosqichda inson ruhiy jihatdan tozalanib borishini ko'rsatadi. Muhokama davomida aniqlanishicha, bu vodiylar faqatgina nazariy tushuncha emas, balki real hayotiy-axloqiy mazmunga ega bo'lib, insonni sabr, ixlos, muhabbat va fidoyilikka chorlaydi. Ayniqsa, ishq vodiysi tasviri tasavvufda ilohiy muhabbatning markaziy o'rin tutishini yana bir bor tasdiqlaydi.

Shunday qilib, metodologik yondashuv va tahliliy muhokama natijalari "Lison ut-tayr" asari tasavvufiy tafakkurning yuksak namunasi ekanini ko'rsatadi. Asar ramziy shaklda insonning ichki dunyosini, ruhiy poklanish yo'lini va komil inson g'oyasini chuqur va ta'sirchan tarzda yoritib beradi.

Xulosa

"Lison ut-tayr" asari Sharq adabiy merosida tasavvufiy qarashlarning chuqur ifodasidir. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, asardagi ramziy obrazlar — qushlar, Simurg', yetti vodiy — insonning ma'naviy sayri va Haqqa yetish yo'lini aniq ifodalaydi. Asarda tasvirlangan ishq, ma'rifat, fano va baqo kabi tasavvufiy tushunchalar nafaqat badiiy, balki falsafiy-ma'rifiy ahamiyatga ham ega. Qushlarning o'zlarini topishi va Simurg'ga yetishi hikoyasi orqali insonning ichki dunyosini anglash, nafsni poklash va komil inson bo'lish jarayoni tasvirlanadi. Shu sababli asar nafaqat adabiy, balki ma'naviy-axloqiy tarbiya manbai sifatida ham muhimdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Attar, Farididdin. Lison ut-tayr / Farididdin Attar. — Tehron: Intishorat Nashriyoti, 2005.
2. Chingizov, A. Sharq tasavvuf adabiyoti tarixi. — Toshkent: Fan, 2010.
3. Niyozov, M. Tasavvuf va adabiyot. — Toshkent: Akademiya, 2015.
- Nasr, Seyid Husayn. Tasavvuf falsafasi. — Nyu-York: Oxford University Press, 2003.
4. Madjid, R. Symbolism in Persian Mystical Literature. — London: Routledge, 2011.